

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

УДК 347.7

DOI <https://doi.org/10.32782/2523-4269-2022-81-4-1-176-180>**Д'ячкова Наталія Анатоліївна,**

кандидат юридичних наук, доцент

*(Український державний університет залізничного транспорту, м. Харків)*ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4117-5432>

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ЗАБОРОНУ ПРОПАГАНДИ РОСІЙСЬКОГО НАЦИСТСЬКОГО ТОТАЛІТАРНОГО РЕЖИМУ, ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ЯК ДЕРЖАВИ-ТЕРОРИСТА ПРОТИ УКРАЇНИ, СИМВОЛІКИ ВОЄННОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЙСЬКОГО НАЦИСТСЬКОГО ТОТАЛІТАРНОГО РЕЖИМУ В УКРАЇНУ»

У статті проаналізовано проблеми правозастосування та перспективи вдосконалення норм права щодо заборони пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну. Досліджено проблеми, які можуть виникнути у правозастосовчій практиці у зв'язку із реалізацією положень досліджуваного Закону. Зроблено висновок, що представники бізнесу повинні перелаштувати свою діяльність так, аби уникнути будь-якого невиправданого використання символів російського вторгнення.

Ключові слова: нацистська символіка, тоталітарний режим, збройна агресія, заборонені символи, пропаганда, держава-терорист.

Постановка проблеми. 12 червня 2022 року набрав чинності Закон України «Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну» (надалі – Закон), основний фокус якого спрямований на заборону пропаганди збройної агресії Російської Федерації, а також сумнозвісної символіки вторгнення держави-агресора. Цей Закон охоплює широкий спектр суспільних відносин: від закріплення правового статусу держави-терориста та її органів, а також поняття пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України до заборони використання символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну. На відміну від нацизму, міжнародного суду над злочинами Російської Федерації ще не відбулося, тому Україна змушена шукати власних способів боротьби не лише військовим опором, а й шляхом розробки, прийняття та реалізації на практиці відповідних законодавчих актів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, пов'язані із проблемами правового регулювання забо-

рони використання символіки тоталітарних режимів, не досить досліджувалися у правовій науці. Так, П. Лайнбарджер досліджував теорію психологічних війн [1], В. Шишкін опосередковано торкався цих питань під час розгляду конституційних основ правового реагування органів державної влади на акти воєнної агресії [2]. М. Александров [3], В. Яворський [4] висвітлювали заборону публічного використання нацистської символіки в контексті Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки». Наукових робіт з приводу проблем правового регулювання пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну наразі немає.

Метою цієї статті є окреслення кола можливих проблем правозастосування норм щодо заборони пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну та шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Один із найвідоміших дослідників психологічної війни Поль Лайнбарджер вважав, що сучасні війни не можуть проводитись без пропаганди, оскільки вона є дієвим засобом ненасильницького таємного примушення людини. Він стверджував, що пропаганда може стати дійсно зброєю психологічної війни науковою за духом і перетвореною на мистецтво, якщо проведення пропагандистських операцій буде контролюватися на основі наукових методів [1, с. 249].

Нині українці на власному досвіді можуть спостерігати трагічні наслідки російської пропаганди, оскільки війна інформаційна стала частиною війни реальної. А вже після анексії Криму та часткової окупації Донецької та Луганської областей Росією у 2014 році, коли Європейський Союз, США та Україна запровадили лише економічні санкції щодо діяльності окремих пропагандистських російських медіа у відповідь на факти інформаційної агресії, ці суто економічні заходи не перешкодили поширенню наративів російської пропаганди.

Після вторгнення російських військ в Україну та задля недопущення подібних помилок Закон визначив основні поняття, які сприятимуть боротьбі з пропагандою російського нацистського тоталітарного режиму, збройною агресією Російської Федерації.

Згідно із п. 3 ч. 1 ст. 1 Закону пропагандою російського нацистського тоталітарного режиму, збройною агресією Російської Федерації як держави-терориста проти України визнається:

- поширення інформації, спрямованої на підтримку або виправдання злочинного характеру діяльності Російської Федерації, органів держави-терориста (держави-агресора), їх посадових осіб, працівників, службовців (у тому числі військовослужбовців) та (або) представників, які відкрито або приховано діють від імені Російської Федерації на території України або з територій інших держав проти України;

- публічне заперечення, у тому числі через засоби масової інформації або з використанням мережі Інтернет, злочинного характеру збройної агресії Російської Федерації проти України;

- публічне використання символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну, використання, створення, поширення продукції, що містить таку символіку, в Україні та (або) за кордоном.

Такою символікою, зокрема, є:

- використання латинських літер «Z» та (або) «V» як окремо (без правомірного контексту або в контексті виправдання агресії проти України чи будь-яких інших військових дій), так і заміна цих літер кирилическими літерами «З», «С», «В», «Ф» або інших в окремих словах з візуальним акцентом на ній. Поясненням таких правових новел є те, що від початку війни Росії проти України літери «Z» та (або) «V», якими російські окупанти маркують свою військову техніку, асоціюється з фашистським символом свастики часів Другої світової війни;

- використання символіки збройних сил Російської Федерації, її сухопутних військ, повітряно-космічних сил, військово-морського флоту, ракетних сил стратегічного призначення, повітряно-десантних військ, сил спеціальних операцій.

При цьому Закон містить правило, що символіка воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну вважається використаною, якщо вона розміщена:

- на носіях, поверхнях публічного простору, у тому числі рекламних засобах (носії зовнішньої, внутрішньої реклами), транспортних засобах, а також у друкованих матеріалах (плакатах, листівках тощо), на одязі тощо;

- у місцях проведення масових заходів політичного, освітнього, релігійного, культурного, наукового або іншого характеру, розважальних заходів та заходів для дітей;

- в агітаційних матеріалах, крім матеріалів, спрямованих на протидію збройній агресії Російської Федерації проти України;

- у рекламі на телебаченні, радіо, в засобах масової інформації, мережі Інтернет;

- у повідомленнях у соціальних мережах у мережі Інтернет;

- у творах (фільмах, передачах, відеоблогах тощо), інших об'єктах авторського права і (або) суміжних прав, створених після 24 лютого 2022 року.

Введення зазначених заборон було вкрай позитивно сприйняте суспільством, адже сьогодні під час збройної агресії Російської Федерації проти України та з огляду на історію становлення української незалежної держави Україна має право обстоювати свої конституційні принципи, у тому числі й шляхом заборони пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму.

Водночас слід зауважити, що після прийняття досліджуваного Закону у багатьох підприємців виникли питання щодо наслідків недотримання встановлених заборон.

Зокрема, відповідно до п. 6 ч. 2 ст. 4 Закону було доповнено частину 5 статті 16 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» абзацом четвертим, який забороняє використовувати символіку воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну у найменуванні юридичної особи.

При цьому відповідно до пп. а) п. 4 ч. 1 ст. 1 Закону такою символікою визнаються латинські літери «Z», «V», що використовуються як символи воєнного вторгнення в Україну у спосіб та відповідно до ознак, визначених статтею 2 цього Закону, тобто без правомірного контексту або в контексті виправдання збройної агресії проти України чи інших воєнних дій.

Проте, на відміну від досліджуваного Закону, який чітко забороняє використовувати літери «Z» та (або) «V» виключно з метою пропаганди російського режиму, тобто стосується діяльності громадян та організацій, Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» не пов'язує використання цих літер з діяльністю юридичної особи, а визнає правопорушенням уже сам факт їх використання. Хоча цілком очевидно, що використання літер «Z» та (або) «V» у найменуванні саме по собі абсолютно не означає підтримку російського воєнного вторгнення і з огляду на це суперечить Конституції та Європейській конвенції про захист прав людини. Наслідком подібних нововведень може стати заборона низки організацій за формальною ознакою наявності певних літер у їх назві. У разі виникнення судових спорів предметом розгляду може бути питання лише формального використання заборонених символів. Як наслідок, у близькому майбутньому ці організації зможуть відновитися, як це було після ухвалення рішення Конституційного суду щодо Комуністичної партії України чи рішення Європейського суду з прав людини щодо

заборони використання у назві організацій символіки комуністичного та/або націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів.

Таким чином, можна стверджувати, що у частині обмежень щодо вказаних заборон у найменуванні юридичних осіб чинне законодавство України не відповідає Європейській конвенції про захист прав людини, оскільки безумовно порушує свободу об'єднань. Підтвердженням цього є й висновок Венеціанської комісії Ради Європи, яка, оцінюючи Постанову «Про історичну та політико-правову оцінку тоталітарного комуністичного режиму в Молдавській Радянській Соціалістичній Республіці», назвала таку заборону «неприйнятно широкою» і констатувала, що замість того, щоб переслідувати тих, хто використовує певні символи для розпалювання насильства та ненависті, подібна заборона просто має на меті переслідування людей, що використовують певні символи для різноманітних цілей, у тому числі тих, що не несуть жодної небезпеки суспільству.

Виникають питання і щодо заборони ізольованого використання літер «Z», «V» під час створення та у процесі діяльності суб'єктів підприємницької діяльності.

На сьогодні в Україні зареєстровано чимало торговельних марок, у назві яких є літери «Z» та (або) «V». Лише поверховий пошук у Спеціальній інформаційній системі Укрпатенту (СІС) виявив понад 1000 торговельних марок та заявок на реєстрацію, в яких є словесна чи графічна літера «Z». У власників таких брендів виникає законне питання щодо подальшої долі цих торговельних марок та відповідно їхнього бізнесу.

З метою забезпечення прав таких осіб у Законі встановлено перелік винятків, за якими використання заборонених літер може вважатись правомірним використанням. Одним із них є використання такої символіки у торговельних марках, заявлених на реєстрацію у встановленому законом порядку або які в інший спосіб отримали правову охорону до 24 лютого 2022 року, у торговельних марках, що мають міжнародну реєстрацію, отриману до 24 лютого 2022 року, або у торговельних марках, що визнані у встановленому законом порядку добре відомими до 24 лютого 2022 року, які використовуються відповідно до законодавства у сфері охорони прав на торговельні марки¹.

На перший погляд може здатись, що цей виняток достатньо забезпечує власників торговельних марок. Однак буквальний аналіз Закону показує, що у цій частині формулювання правових норм є досить розпливчастим і положення Закону бути витлумачені таким чином, що навіть торговельні марки, що отримали правову охорону до 24 лютого 2022 року, можуть потрапити в халепу, якщо будуть використані в невідповідному контексті.

По-перше, Закон не дає визначення поняттям «правомірний контекст», не містить роз'яснень, за якими критеріями треба визначати його правомірність, хоча очевидно, що з огляду на його оціночний характер воно потребує офіційного тлумачення. За відсутності єдиного розуміння «правомірного контексту» власники брендів несуть потенційні ризики щодо використання відповідної айдентики та візуалу свого бренду. Йдеться не тільки про можливі матеріальні втрати, але й про загрозу юридичної відповідальності за відповідне порушення. Адаже визначити правомірність контексту використання заборонених літер буде складно, оскільки

використанням вважається їх нанесення на носіях, поверхнях публічного простору, рекламі, на транспортних засобах, у друкованих матеріалах, на одязі, у відеоблогах тощо. У разі виникнення спірної ситуації власникам торговельних марок, які містять заборонені літери, зразу необхідно буде доводити, що вони використовують ці літери правомірно, без жодного прихованого підтексту. І оскільки Закон не містить додаткових положень щодо порядку здійснення контролю за виконанням його положень, то перевіряти його дотримання зможе будь-хто, на власний розсуд вирішуючи, чи є використання літери правомірним, чи ні.

По-друге, Законом заборонено використання латинських літер «Z», «V» окремо (без правомірного контексту або в контексті виправдання збройної агресії проти України чи інших воєнних дій) або шляхом заміни цими літерами кирилических літер «З», «С», «В», «Ф» чи інших літер в окремих словах з візуальним акцентом на цих літерах. Тобто законодавцем підкреслено обов'язкову наявність візуального акценту на заборонених літерах. Водночас залишається незрозумілим, що це за слова, який їх тематичний перелік та чи взагалі мають вони, на думку законодворців, певний тематичний характер. Наразі зрозуміло одне: визначення переліку таких «окремих слів», а також меж «правомірного контексту» буде здійснюватися на розсуд відповідних правозастосовчих органів.

По-третє, Закон досить широко визначає термін «використання» та охоплює, як зазначалося, розміщення на носіях, поверхнях публічного простору, у друкованих матеріалах (плакатах, листівках тощо), на одязі, використання у різних видах реклами, у соціальних мережах, у фільмах та відеоблогах тощо. Таке поширення стосується майже будь-якого використання вказаної символіки в брендингу та для просування продукції, що, як наслідок, становить ризик для торговельних марок, які містять такі символи, особливо якщо вони є домінуючими елементами.

У зв'язку з цим цікавим видається рішення Європейського суду справедливості у справі щодо реєстрації як торгової марки одного з комуністичних символів. 2006 року компанія Couture Tech Ltd спробувала зареєструвати герб СРСР як торгову марку Співтовариства. Рішенням реєстраційного органу їй було відмовлено в цьому. Відмову компанія оскаржила до Європейського суду справедливості, який у вересні 2011 року за результатами розгляду скарги виніс рішення [5]. У ньому суд дійшов висновку, що «в реєстрації торгової марки має бути відмовлено, якщо це суперечить державній політиці або прийнятим засадам моралі навіть у частині Європейського Союзу, навіть якщо ця частина представлена лише однією з держав-членів». Суд також констатував, що такі поняття слід розуміти не тільки з позиції обставин, спільних для всіх країн-членів, але й беручи до уваги особливі обставини конкретних держав, які можуть впливати на громадське сприйняття всередині цих країн. Аналізуючи обставини справи, суд дійшов висновку, що зображення герба СРСР, яке заявник хотів зареєструвати як торгову марку, містило зображення серпа, молота й п'ятикутної зірки, які за законодавством однієї з країн-членів ЄС, а саме Угорщини, визnano символами тиранії, «і їх використання суперечить державній політиці». На підставі цього суд відхилив скаргу компанії Couture Tech Ltd та відмовив у реєстрації товарного знаку.

З метою забезпечення від подібних рішень та можливих зловживань з боку «контролюючих органів» бізнесу, найскоріше, доведеться йти шляхом закордонних

¹ Цікаво, що в проєкті Закону на момент другого читання йшлося лише про торговельні марки, які були зареєстровані до 24.02.22 р. Тобто на етапі розробки документа до винятків не належали торговельні марки, які на момент 24 лютого перебували в процесі реєстрації.

компаній, які вже стикнулися із подібними заборонами в їхніх країнах. Для прикладу, свого часу організатор турніру DPC EEU з Dota 2 компанія Epic Esports Events змінила свій логотип через закон, який забороняв символіку комуністичного режиму. Тоді за основу логотипу турніру було взято піонерський значок із зображенням Леніна, замість якого всередині зірки був розміщений герой Dota 2 – Pudge. В Україні вже відмовилися від літери «Z» на логотипі чи у маркуванні своїх товарів іноземні компанії Samsung, Zurich Insurance, Ziraif Tokyo, українські виробники блокнотів Zakrtka, музичні гурти «БЕЗ ОБМЕЖЕНЬ» і MOZGI. Ці компанії виходили з того, що ризики сприйняття споживачами позначень у брендингу як символів російського військового вторгнення можуть навіть більше зашкодити репутації. Міжнародна група логістичних компаній ZAMMLER, в логотипі яких є літера «Z», автомобілі котрої залучені в допомозі Збройним силам України, нещодавно анонсувала, що вимушена позбавлятися логотипу, адже ситуація, коли дорогами нашої країни пересуваються фури з величезною позначкою Z може бути сприйнята неоднозначно. На думку представників бізнесу, негативне сприйняття суспільство тих чи інших літер та символів може негативно вплинути на загальний образ бренду та в перспективі – на його прибутковність.

Водночас слід відзначити, що досліджуваний Закон прямо не впливає на процес реєстрації та не вносить жодних змін до чинного законодавства з права інтелектуальної власності. Тобто наявність певної символіки поки що не є однозначною абсолютною підставою для відмови у реєстрації торговельної марки. Тим не менш не можна виключати, що Національний орган інтелектуальної власності вкрай неохоче реєструватиме такі торговельні марки і посилатиметься на те, що вони суперечать публічному порядку або принципам моралі.

Крім цього, відповідальність за порушення Закону власниками торговельних марок поки не встановлена. Закон лише узагальнено посиляється на можливість настання цивільної, адміністративної та кримінальної відповідальності, але без будь-якої чіткості. Проте навіть без чітких покарань на законодавчому рівні варто очікувати, що правоохоронні органи здійснюватимуть активний моніторинг та робитимуть спроби тим чи іншим чином домогтися дотримання заборони. Швидше за все, найближчим часом у парламенті розглянуть законопроекти, що встановлюють конкретну відповідальність за порушення заборони, тому власникам торговельних марок варто слідкувати за розвитком подій у цьому напрямі.

Висновки. Підсумовуючи вищенаведене, можна стверджувати, що, безумовно, належна судова практика притягнення до відповідальності за використання символіки агресії Російської Федерації проти України ще буде сформована, однак крок до її заборони є необхідною і вимушеною реакцією держави в умовах воєнного стану.

У світлі досліджуваного Закону представники бізнесу, власники торговельних марок повинні з додатковою обачністю ставитись до своїх маркетингових і бренд-стратегій та за необхідності перелаштувати їх так, аби уникнути будь-якого невиправданого використання символів російського вторгнення. Оскільки подібні ініціативи, ймовірно, й надалі з'являтимуться, активний моніторинг законодавчих нововведень та правозастосовної практики буде вкрай важливим. Тому перспективи подальших досліджень у цій сфері вбачаються у подальшому вдосконаленні законодавчих актів, спрямованих на протидію пропаганді російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії російської федерації як держави-терориста проти України та у розробці чітких рекомендацій із зазначених проблем для суб'єктів, які здійснюють протидію публічному використанню такої символіки.

Список використаних джерел

1. Лайнбарджер П. Психологическая война. Москва : Воениздат, 1962. 350 с.
2. Шишкін В.І. Конституційні основи правового реагування органів державної влади на акти воєнної агресії. *Вісник Конституційного Суду України*. 2016. № 4–5. С. 214–222.
3. Александров М. Перспективи вдосконалення норм права щодо заборони публічного використання нацистської символіки. *Юридичний науковий електронний журнал*. С. 147–149. URL: http://www.lsej.org.ua/1_2021/36.pdf.
4. Аналіз закону про заборону комуністичних символів. *Харківська правозахисна група*. URL: <https://khpg.org/1430493970> (дата звернення: 05.11.2022).
5. *United Communist Party of Turkey and Others v. Turkey*, 19392/92, Council of Europe: European Court of Human Rights, 30 January 1998. URL: <https://www.refworld.org/cases,ECHR,4721cf132.html> (дата звернення: 05.11.2022).

References

1. Lajnbardzher, P. (1962). *Psichologicheskaya vojna [Psychological warfare]*. Moskva: Voenizdat [in Russian].
2. Shyshkin, V.I. (2016). Konstytutsiini osnovy pravovoho reahuvannia orhaniv derzhavnoi vlady na akty voiennoi ahresii [Constitutional foundations of the legal response of state authorities to acts of military aggression]. *Visnyk Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy – Bulletin of the Constitutional Court of Ukraine*, 4–5, 214–222 [in Ukrainian].
3. Aleksandrov, M. (2021). Perspektyvy vdoskonalennia norm prava shchodo zaborony publichnoho vykorystannia natsyystskoi symvoliky [Prospects for improving the legal norms regarding the prohibition of public use of Nazi symbols]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal – Legal scientific electronic journal*, 1, 147–149. Retrieved from: http://www.lsej.org.ua/1_2021/36.pdf [in Ukrainian].
4. Analiz zakonu pro zaboronu komunistychnykh symvoliv [Analysis of the law banning communist symbols]. (n.d.). *Kharkiv Human Rights Protection Group*. Retrieved from: <https://khpg.org/1430493970> [in Ukrainian].
5. *United Communist Party of Turkey and Others v. Turkey*, 19392/92, Council of Europe: European Court of Human Rights, 30 January 1998. Retrieved from: <https://www.refworld.org/cases,ECHR,4721cf132.html>.

Diachkova Nataliia,

PhD in Law, Associate Professor

(Ukrainian State University of Railway Transport, Kharkiv)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4117-5432>

THEORETICAL AND PRACTICAL PROBLEMS OF APPLICATION OF THE LAW OF UKRAINE “ON THE PROHIBITION OF PROPAGANDA OF THE RUSSIAN NAZI TOTALITARIAN REGIME, ARMED AGGRESSION OF THE RUSSIAN FEDERATION AS A TERRORIST STATE AGAINST UKRAINE, SYMBOLS OF THE MILITARY INVASION OF THE RUSSIAN NAZI TOTALITARIAN REGIME IN UKRAINE”

The article analyzes the problems of law enforcement and the prospects for improving legal norms regarding the prohibition of propaganda of the Russian Nazi totalitarian regime, the armed aggression of the Russian Federation as a terrorist state against Ukraine, the symbolism of the military invasion of the Russian Nazi totalitarian regime in Ukraine.

It is indicated that the economic sanctions against the activities of certain propagandist Russian media in response to the facts of informational aggression, which were introduced after the annexation of Crimea and the partial occupation of the Donetsk and Luhansk regions by Russia in 2014, have become a very weak tool for countering the narratives of Russian propaganda among the countries of the world.

The work states that after the adoption of the Law “On the prohibition of propaganda of the Russian Nazi totalitarian regime, armed aggression of the Russian Federation as a terrorist state against Ukraine, symbols of the military invasion of the Russian Nazi totalitarian regime in Ukraine”, business representatives and legal experts had questions about the consequences of non-compliance with the provisions of this law Prohibition law.

Based on a comparison of the Laws of Ukraine “On the prohibition of propaganda of the Russian Nazi totalitarian regime, armed aggression of the Russian Federation as a terrorist state against Ukraine, symbols of the military invasion of the Russian Nazi totalitarian regime in Ukraine” and “On state registration of legal entities, natural persons – entrepreneurs and public formations”, it was concluded that the use of the letters “Z” and (or) “V” in the name in itself does not mean support for the Russian military invasion and, in view of this, contradicts the Constitution and the European Convention on the Protection of Human Rights.

Possible problems during the implementation of business activities by the owners of trademarks that contain the Latin letters “Z”, “V” or symbols that can be interpreted as symbols of Russian military aggression are outlined. In the absence of a common understanding of the “rightful context”, brand owners bear potential risks in using the appropriate identity and visuals of their brand.

Key words: nazi symbols, totalitarian regime, armed aggression, forbidden symbols, propaganda, terrorist state.

Надіслано до редколегії 15.11.2022